

Anlaşılmaz, İbret Verici ve Deşifre Edilmemiş Yönleriyle İndus Vadisi Medeniyeti*

CHARISE JOY JAVONILLO

Çeviren

YALÇIN KAYALI

Arş. Gör. | Ankara Üniversitesi, DTCF, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Öz: İndus Vadisi Medeniyeti MÖ 3000’li yıllara dayanan kadim tarihi ile bugünkü Pakistan sınırları içinde yer alan Pencab ve Sind bölgesinde egemen olmuş antik bir medeniyettir. Harappa ve Mohenjo-Daro şehirleri ise gelişmiş şehir planlaması ve yerleşimi ile ilgili döneme ışık tutan önemli iki merkezdir. Biz de bu çalışmamızda bugüne değin üzerinde pek fazla çalışılmamış olan İndus Vadisi Medeniyeti ile ilgili Charise Joy Javonillo’nun bu konudaki önemli makalesini Türkçeye çevirdik.

Anahtar Kelimeler: İndus Vadisi, Mohenjo-Daro, Harappa, Pakistan, medeniyet.

* Charise Joy Javonillo, “Indus Valley Civilization: Enigmatic, Exemplary, and Undeciphered”, *ESSAI*: Vol. 8, Article 21, <http://dc.cod.edu/essai/vol8/iss1/21>.

Indus Valley Civilization: Enigmatic, Exemplary, and Undeciphered

CHARISE JOY JAVONILLO

Translated by

YALÇIN KAYALI

Ankara University, Department of Eastern Languages and Literatures

Abstract: Indus Valley Civilization is an ancient civilization which is now situated in today's Pakistani border with its ancient history dating back to 3000 B.C. Harappa and Mohenjo-Daro era both significant centers enlightening the period with their improved city planning and settlements. In our study regarding Indus Valley Civilization which isn't studied much, we translated Charise Joy Javonill's important article in this subject into Turkish.

Keywords: Indus Valley, Mohenjo-Daro, Harappa, Pakistan, civilization.

Giriş*

Eski dünyanın antik dört büyük medeniyeti arasında göze çarpan İndus Vadisi Medeniyeti (İVM), bu grubun içinde en gizemli olarak ayırt edici bir özelliğe sahiptir (Kenoyer, Meadow, 2000). Bu makale, İndus Vadisi Medeniyetinin en iyi şekilde anlatılabilmesi için, onun çağdaşları olan Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarıyla ilgili yapılmış çalışmalar, araştırmalar incelenerek oluşturulacak ve İndus Vadisi Medeniyetinin dört ana yönü irdelenerek tartışılacaktır. İlk olarak kentsel yerleşim modelleri sebebiyle özel bir öneme sahip olan örnek iki kent Harappa ve Mohenjo-Daro şehirleri dikkate alınacaktır. İkinci olarak ise sanat eserleri ve mühürlerde yer alan benzer motifler sebebiyle İndus'un Mezopotamya ile kurduğu düşünülen olası ilişkiler üzerinde durulacaktır. Sonrasında İndus Vadisi yazısı ve çözümlenmesi ile ilgili fikir birliğine varılan konulara ve devam eden güncel tartışmalara değinilecektir. Son olarak da İVM'nin yıkılışı ya da ortadan kayboluşu ile ilgili muhtemel varsayımlar gözden geçirilecektir. Kentleşme unsurları ile ilgili ölçünler, büyüme, etkileşim, dil ve medeniyetin gerilemesi konularına odaklanılarak, antik kültürlerin tarihsel süreçte izledikleri yollarla ilgili yorumda bulunarak İVM'nin benzersizliğini kanıtlayacak yeni tartışma ve araştırmaların yapılmasına yol açması temenni edilmektedir.

* Bilgilendirici metin olarak adlandırılan gazete ve dergilerdeki yazılar, ders kitapları, makale, deneme, özet, eleştiri gibi yazınsal ürünlerin çevirilerinde amaç erek ekin (çevirilen metnin) okurun işine yarayacak, bir başka deyişle işlevi olan bir metin şeklinde oluşturulmasıdır (Yazıcı, 2007: 56). Günümüzde çevirinin birincil amacı olarak uluslararası bilgi aktarımı gösterilmektedir. Biz de bu makale çevirisi çalışmamızda ilgili amacı gözeterek çeviribilim sınırları içerisinde edimbilimsel bir yaklaşımla yani erek kültürün özelliklerini, dil kullanımı açısından inceleyerek kuramın işbirliği (konunun akışını bozmadan), nicelik (gereğinden fazla ya da eksik bilgi vermeyerek), nitelik (doğru bilgi aktararak), bağıntı (konuyla ilgili olma, konunun dışına çıkmadan) ve açıklık (karmaşık ifadelerden kaçınma kısa ve öz bir dil kullanma) ilkelerine sağdik kalarak çevirdiğimizi belirtmeliyiz. Ayrıca zaman zaman çeviri aktarımı yöntemi olarak edimsel çeviri stratejilerinden biri olan açıklama tekniği (kaynak metnin bağlamından ve erek kültüre dayalı bilgiden yola çıkarak çevirmenin zaruri gördüğü ek bilgiyi çeviri metninin içinde yoğun olarak açıklaması) de kullanılmıştır (Yazıcı, 2007: 39). Bu makalenin dilimize aktarılmasındaki gerekçe ise henüz çalışma alanı ülkemizde sınırlı olan İndus Vadisi konusuyla ilgili akademik birikim dilimiz araştırmacılarıyla paylaşılmasıdır. Zira Burton'un deyişle "Başka kültürleri tanıma ihtiyacı büyük olduğu sürece çeviriye olan ihtiyaç da büyük olacaktır." (Köksal, 2008: 6). [Çeviren]

Keşif

Antik İndus Vadisi Medeniyeti'nin hikâyesi zaman içimde şekillenmeye başlamıştır. Sir John Marshall'ın 1924 yılında Harappa'da başlattığı arkeolojik çalışmalara değin bölgeyle ilgili arkeolojik kalıntılara dayanan herhangi bir bilgi yoktu. Gerçekte Harappa kalıntılarının bilinirliği ise aslında 19. yüzyıla kadar geri gider. Öyle ki Charles Masson ve Sir Alexander Cunningham'ın bulduğu kalıntılar göze çarpanlardı. Seyyah ya da gezgin olarak tanımlanan Charles Masson 1920'lerin sonunda Harappa kalıntılarını tesadüfen bulmuştu. Bulduğu şeylerin önemiyle ilgili hiçbir fikri yoktu fakat bölgedeki gözlemleri ile ilgili kayıtlar tutmaya devam etti. Bu kayıtları Narrative of "Various Journeys in Balochistan, Afghanistan and The Panjab" başlığını taşıyan bir kitapta yayımladı (Masson 1996). Yaklaşık kırk yıl sonra Sir Alexander Cunningham tekrar bu bölgeyi kazmaya başladı ve İndus Vadisindeki henüz keşfedilmemiş mühürleri çıkartarak ün kazandı. Bu iki örnekten de anlaşılacağı gibi Hint kültürüne ait çevreye dağılmış önemli parçalar vardı ve bunlar henüz hak ettikleri gerçek değeri görememişlerdi. Bu durum 1920'de Sir John Marshall'ın Illustrated London News'da Harappa ve Mohenjo-Daro ile ilgili buluşlarını duyurmasıyla değişti. Kazı çalışmaları başladı. Mohenjo-Daro'daki tarihi çalışmalarının doğa olaylarıyla ilgili endişelerden dolayı daha sınırlı olduğu belirtilmelidir. Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesinden Dr. George F. Dales 1964-1965 yıllarında bölgedeki en önemli son kazı çalışmalarını yürüttü (Kenoyer 2005). Pakistanlı arkeologlar da 1980'lerde bölgedeki miraslarını korumakta önemli bir rol oynadılar (Kenoyer 2005). Daha yakın dönemdeki arkeolojik çalışmalar ise 1980 yılından itibaren Mohenjo-Daro'yu Dünya Kültür Mirası olarak saymaya başlayan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) himayesinde yapılmıştır.

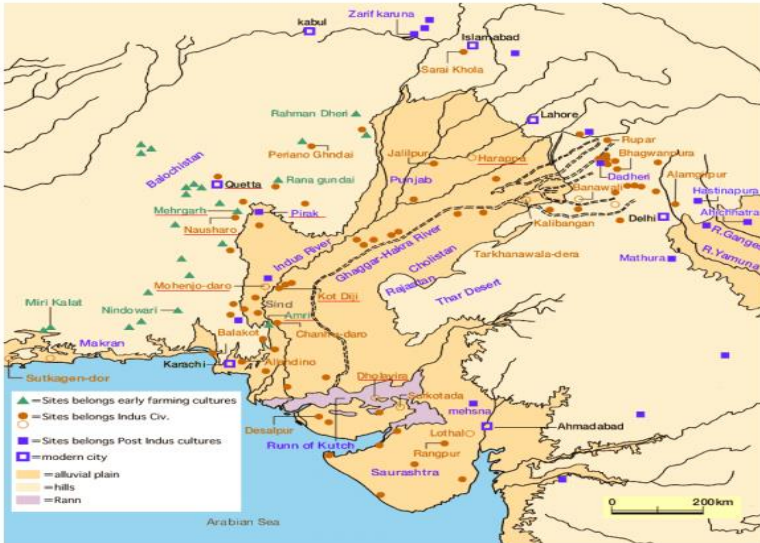
Aşamalar

Bu çalışmada Harappa kültürünün değişim evreleri de önemsenerek "Erken Dönem ve Geç Dönem Harappa" kültürleri modeli, geçiş dönemi özellikleriyle birlikte ilişkilendirilmiştir. Mohenjo-Daro'nun "Geç Harappa" olarak adlandırılan dönemi betimlemesi

sebebiyle Geç Harappa'nın üzerinde daha çok durulmuştur. Bu da MÖ 2500-1700 tarihleri arası dönemi kapsamaktadır (Possehl 2002).

Bulunduğu Yer

Harappa ve Mohenjo-Daro İVM ile ilgili verilen iki önemli örnektir. Bu iki yerleşim yerinden biri kuzeyde biri de güneyde yer almaktadır. Pencab'ın en kuzeyinde olan Harappa'dan Ravi ırmağının eski bir kolu geçer. İndus nehrinin verimli ovalarının batısında bulunan ve Ghaggar-Hakra nehrini içinde barındıran Mohenjo-Daro ise bugünkü Pakistan'daki Sind bölgesinin içinde yer alır. Mezopotamya ve Mısır gibi İVM'de bir nehir medeniyetidir. Nehirler sularıyla verimli sulak arazilerin tarımsal gelişimini destekleyerek, büyük ve gelişmiş yerleşim yerlerinin canlılığında ve devamlılığında önemli bir yer tutarlar (Coulborn 1959; Hawkes 1973). İndus Vadisi şehirleri de farksızdır. Bu toplumlar da gelişmekte olan şehirlerin zenginleşmesi için kendi çevrelerini düzenlemek ve planlamak zorunda kalmışlardır.

Şekil 1- İndus Medeniyeti Haritası (Tokai Üniversitesi 2000)

Şehir Hayatı: Harappa ve Mhenjo-Daro

Yaklaşık yüz küçük şehir arasından sıyrılan Harappa ve Mohenjo-Daro, en iyi bilinen en büyük iki medeniyet şehri olarak diğerlerinden farklıdır. İndus Vadisinin Harappa olarak da bilinmesi ve Harappa'nın bölgedeki bu öneme sahip olmasının sebebi ise (siyasi, iktisadi ve idari açıdan) örnek bir şehir olmasıdır. Bu durum Mohenjo-Daro'nun üçüncü milenyumdaki 2.5 milyon civarındaki nüfusuyla en büyük metropolis olması gerçeğini ise gölgede bırakmamaktadır (Dobbs 2007). Öyle ki arkeologlar bu şehirleri, İndus Vadisi yaşam biçimi ile ilgili bilgiler edinebilmek için incelemiştir. Onların metropolitan yaşam tarzları ise uzun süre var olabilen İndus insanların şehir planlamasında yenilikçi olduklarını gösterir. Mohenjo-Daro, İndus şehir yaşamı ile ilgili en iyi üç karakteristik özelliği gösterir: Izgara deseni formundaki bir yerleşim şekli ve altyapı; su-kanalizasyon sistemi ve dikkati çeken büyük anıtsal yapıların olmayışı.

Şehir planı birbirini takip eden caddelerin birbirinin etrafında dönüp dolaşması ilkesi üzerine kurulmuştur. Ana caddeler ya kuzeyden güneye ya da doğudan batıya doğru uzanır (Kenoyer 2003: 379). İşte bu tür yerleşim planı "ızgara deseni" olarak tanımlanır. Bu düzenli bir planlamanın ispatıdır, ancak şehir planlamasında bu biçimi vermek oldukça zordur (Possehl 2002: 101). Şehirde geniş caddelerin yanı sıra İndus nehrinin şiddetli taşkınlarıyla başa çıkabilecek güçteki üstün bir altyapı ağı yer alıyordu. Bu önlemler yalnızca iyi bir planlamanın ve yetenekli bir mühendis grubunun çalışması sonucunda değil aynı zamanda zengin kaynaklar ve üzerinde zaman harcadığı aşikâr olan bir projenin ürünü olarak tasarlanmıştır. Şehirle ilgili diğer bir etkileyici unsur DA su ve kanalizasyon sistemidir. Bütün mahallelerdeki evlerde hem kanalizasyon hem de atık su giderlerini sağlayacak bir sistem mevcuttu. Evlerde yer alan kanalizasyon şebekesi sayesinde eğimli bir yüzeydeki banyo yapma düzeneklerinde su, duvardaki atık su borusunun sayesinde dışarı atılırdı (Possehl 2002).

Dikkati çeken diğer bir durum ise büyük bir sarayın ya da görkemli bir tapınağın olmamasıdır. Şehirde sadece basit halk salonları

vardı, yani büyük bir anıt, mezar, höyük ya da piramit yoktu; ayrıca büyük bir heykelin bile şehirde yer almaması sadece İVM'ne özgü bir durumdu (Thompson 2006: 2). Bu sebeple büyük anıtsal çalışmaların ve halk projelerinin şehirde olmaması, İndus Vadisi medeniyetinin devletsiz bir toplum olduğu yönünde fikirlerin doğmasına sebep olmuştur. Fakat sosyo-politik düzenlemeler bağlamında bariz bir yönetsel mekanizmanın olmayışı, toplumsal kontrol ya da sınıf ayrılıklarının doğmasını engelleyememiş ve bu durumun oluşması ihtimalini zayıflatmamıştır. Örneğin; Büyük Hamam (Şekil 2) olarak bilinen yüksek yerden üst tabakadaki insanlar şehirde çalışan alt ve orta sınıf insanları izlerdi (Possehl 2002: 195).

Şekil 2 Büyük Banyo/Hamam Tepesi (Kenoyer 1996)

İndus Vadisi şehirlerine İndus Vadisi Medeniyeti'nin birer alt uzantısı olarak bakılmalıdır. Mohenjo-Daro örneği ise toplumun gelişmiş yapıları inşa ve planlama yeteneğinin olduğunu gösterirken, geniş çaplı su sistemleri ise temizliğe verdikleri önemi ortaya koyar. Fakat siyasi bir otoritenin varlığı ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir yapısal izin olmaması olağan dışı bir durumdur. Eğer bir devlet yapılanmasının olmadığı doğruysa, Mezopotamya ve Mısır'a kıyasla, İndus halkının askeri ve idari olarak eksikliklerinin olduğu yönünde bir ün yapmasına neden olabilir.

Gelişmiş şehirlerin var olması siyasi bir yönetimin yani herhangi bir devlet idaresinin olduğu yönündeki tahminlere yol açmıştır. Herhangi bir devlet gücünün var olması ise "insanların ve toprağın bu güç tarafından 1.) Askeri 2.) İdari (genelde vergi toplama)

3.) Hukuki 4.) İdeolojik' bir merkezden yönetildiğini gösterir" (Maisels 1999:221). Mezopotamya ve Mısır merkezi bir otoriteyle değil, kendilerinin sebep olduğu bir imparatorluk sistemine sahiptiler. İmparatorluk sistemi istemli büyüme ve yayılma anlamına gelir. Ulusal özdeşim ve birlik için gerçekleştirilmesi muhtemel olan bu durum önceden belirlenir. Zaten İndus Vadisinde böyle bir yol izlenmemiştir. İndus Vadisi şehirlerindeki insanlar, gelişmiş bir yapısal düzen kursalar da başka yerleri ele geçirme ya da fethetme mehilinde olmamışlardır. Belki de herhangi bir devlet idaresinin olmayışı toplumun bir arada olma ya da aynı kökenden gelme güdüsünü doğurmuş olabilir. İVM'nin devletsiz olması (merkezi otoritenin eksikliği) toplumun tamamını aynı kökenden olduğu anlamına da gelmemelidir. Kayda değer bir İndus Vadisi kültürünün var olduğu muhakkaktır; ancak bu kültürün bir şehirden diğerine yayılımı ile ilgili olarak üzerinde düşünmek gerekir (tıpkı eski Maya kültüründeki gibi). Ayrıca somut bir devlet idaresinin olmayışı İndus Vadisi'nin dışındaki bölgelere doğru genişlemesine izin vermemiştir.

Büyüme ve Karşılıklı Etkileşim

Bu eksenle İndus Vadisi Medeniyeti'nin yayılım mesafesini "Karaçi'nin batısından 300 mil uzaktaki Arap Denizi'nin yakınındaki Sutkagen Dor'dan Simla Tepeleri'nin eteğindeki Rupar'a kadar 100 mil genişletmiştir. Böylesine geniş bir coğrafi sahada diğer topluluklarla ticari ve kültürel ilişkilerde bulunmak elbette ki kaçınılmazdır. Ticari amaçlı değiş-tokuş ve kültürel etkileşim ile ilgili olarak bu bölgeye Orta Asya Etkileşim Sahası (MAIS) adı verilir (Possehl 2007). İndus Vadisi'nin göze çarpan ticari ilişkileri Mezopotamya ile yürütülüyordu. Bu ilişkinin kanıtı olarak Mezopotamya tarihi kayıtlarında mühürler, tabletler ve seramik kalıntılarından bahsedilir. Şüphesiz ki İndus Vadisi medeniyeti MÖ 3. milenyumda "İndus Medeniyeti" olarak bilinmiyordu. Fakat Erken Dönem Hanedanlıkları dönemine ait Mezopotamya kayıtlarında Meluhha olarak belirtilen yerin aslında İndus Vadisi olduğu yönünde kuvvetli bir görüş vardır. Beş farklı tarih araştırması yukarıda bahsettiğimiz bu sonuca varmıştır (bakınız Possehl 2002: 219). Eğer söylendi-

ği gibi Meluhha gerçekten İndus ise Harappa kültürüne ait materyallerin Mezopotamya'da yer aldığı sonucuna varabiliriz.

Mezopotamya kayıtlarında yer alan bazı kültürel materyallerin İndus mühürlerinde de kullanılması aradaki etkileşimi göstermesi bakımından çok önemlidir (Kenoyer 2003). Şekil 3 de gösterildiği gibi benzer mühürlere Ur (Sümer), Kish, Akkad ve İran'da da rastlanılmıştır. İndus'un yok olmasından sonra bu gölgede çok sayıda parçalanmış çini, seramik kalıntısına ulaşılmıştır. Sonraki dönemde yapılan çalışmalarda ise sabun taşına zebus ile işlenmiş çok sayıda Hint alt kıtasına ait hayvan kabartmalarının yer aldığı kalıntıya, zarlara, İndus yazı karakteriyle yazılmış çömlek kırıklarına ve bir takım siyah çamurdan üretilmiş kavanoza benzer seramik kalıntılara rastlanılmıştır. Mezopotamya ve İndus arasındaki iletişimi belgeleyen bütün bu kanıtların aksine İndus Vadisinde bu durumu destekleyici çok az kanıt ulaşılabilmektedir. İndus yerleşiminin olduğu İran körfezindeki mühürlerde ise Batı tarzı madeni modeller, hayvan başı motifli iğneler, bakır balta-keserler, dairesel hatlardaki çömlek başları bulunmuştur. Ancak, Mezopotamya da bulunan materyallerin hiçbiri İndus Vadisinde bulunan materyallerle tam anlamıyla uyuşmamaktadır.

Şekil 3- Kish de (Sümer) bulunan tek boynuzlu hayvan figürü kabartmasının yer aldığı bir mühür (Kenoyer, 1996).

Tartışma

Orta Asya Etkileşim Sahası (MAIS), Hint alt kıtasından Hazar denizinin kıyılarına oradan da Asya'nın en kuzeyindeki yollara kadar uzanır ve Akdeniz'e kadar genişler. Bu nedenle Mezopotam-

ya ve İndus Vadisi Uygarlığı da dâhil birçok kültür birbirinden etkilenmiştir. “Uluslar- arası” terimi ise bu durumu açıklamaya uygun değildir. Çünkü İndus bir ulus adı değil bölge adıdır. Fakat böylesine büyük etkileşim sahalarında meydana gelen kültürel anlamdaki değiş tokuşlar için “uluslararası” tanımlamasının kullanılmasına izin verilir. Bütün bunlar gösteriyor ki İndus Vadisi insanları, Mezopotamya ve diğer bölgelerdeki toplumlarla olan ilişkilerinde oldukça dengeleyici ve uzlaşmacı yeteneklerini gösteren bir tavır izlemişlerdir. Yapılan araştırmalar, Mezopotamya da bir takım İndus kalıntılarına rastlanırken, İndus da ulaşılan Mezopotamya kalıntıları oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum şüphe götürmeyecek şekilde, İndus kültürünün diğer toplumların kültürleri üzerinde daha etkin ve kalıcı etkiler bıraktığını ispatlar. Bu aynı zamanda, İndus mühürlerinin kimlik, iletişim ve egemenlik şekillerinde üne kavuştuğu yerdir.

İndus Yazısı: Açıklama ve Biçim

İndus yazısının çözümlenmesi konusunda tam olarak bir fikir birliğine varılamamış olmasına rağmen onun belirli kurallara sahip bir yapı olduğu bilinmektedir. İndus yazısı resim yazısı karakterlidir. Yazıda kullanılan imlerin tam sayısı konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte genel görüş en az birkaç yüz tane olduğu yönündedir (Possehl 2002; Robinson 1995). Bilim adamlarının İndus yazısı ile ilgili ortak fikir beyan ettikleri diğer bir konu ise yazı karakterinin simgesel hecelerden oluştuğu durumudur. Sonuç olarak; Çince ve Japonca alfabelerindeki yirmi altı harf ile karşılaştırıldığında, birkaç yüzden oluşması muhtemel im ya da harf sayısı bir alfabe için oldukça fazladır (Robinson 1995: 148).

Bu resim yazılarının anlamlarını çözümlenmeye çalışanlar, yüzlerce imin dışında, üç farklı konu üzerinde daha durmuşlardır. Birincisi yazılarda, bir ile yirmi altı arasında değişen im sayısıdır (Possehl 2002: 132). Bulunan kalıntılardaki yazılar genelde bir satır olma eğilimindeyken bazen yedi satıra kadar uzayabilmektedir (Possehl 2002: 132). İkinci olarak imlerin sıklığı, yani birbiriyle yakınlığı ya da uzaklığının önemli olduğu kanısındır. Yazı çözümlenme araştırmacıları imlerin sınıflandırmasında imlerin yalnız başına

kullanımlarını ya da birleşimlerinin durumunu bu bağlamda önemsenmişlerdir (Possehl 2002: 132). Üçüncü olarak da bu yazıların içeriği ile ilgili durum gelir. Çeşitli konuları aktardığı düşünülen bu imler kısa ve özlülüğü ile hâla bir sorun olarak durmaktadır (Kenoyer 2003; Possehl 2002; Robinson 1995)

Şekil 4- İndus yazısı ile yazılmış mühürler (Kenoyer, 1996).

Dil mi Değil mi?

İndus yazısını çözümlenmeye çalışanların önemseyerek birbirleriyle yarıştıkları en önemli konu Harappa arkeolojisidir. İki önemli bilim adamı olan Helsinki Üniversitesinden Asko Parpola ve karşılaştırmalı tarih araştırmacısı Steve Farmer sürekli bir tartışma içerisindedirler. Parpola “İndus yazısı” kavramı tezini savunurken (Patel, 2010), Steve Farmer ve meslektaşları bu yaklaşıma karşı çıkmaktadırlar (Patel 2010).

1960’lardan beri Parpola ve meslektaşları İndus yazısının Dravid dili öncesi bir formdan türemiş olabileceği tezini savunurlar. Kullanılan balık imgesinin Dravid dilinde de hem balık hem de yıldız anlamlarına geldiğini ifade eden Parpola daha birçok imi bu tür benzerliklerden hareketle anlamlandırmayı başarmıştır (Robinson 1995: 148). Farmer (2004) ise Parpola’nın iddialarına ve metodolojisine karşı çıkmıştır. Öyle ki yeni başlayan bilgisayar analizleri, Parpola’nın benzerlik ilkesine dayanan kodlamalarının hatalı olabileceğine zira İndus yazısındaki imlerin özgün karakterde oldukları konusundaki görüşleri destekler niteliktedir. Ayrıca ulaşılan metin-

lerdeki yazı karakterleri bozulmuş bir haldedir ve tam olarak anlamlandırılabilmesi mümkün gözükmemektedir (bkz. Farmer, 2004). Parpola, Farmer'ın eleştirilerini "... bizim de mühürlerde ya da diğer objelerin üzerindeki cümlelerin tam olarak korunduğu yönünde bir görüşümüz yoktur." şeklinde kabul ederek cevaplamıştır. Ancak bazen yazılmış bir söz öbeği bile dile özgü yazı biçimini tanımlandırabilir.

Tartışma

Porpola'nın da Farmer'ın da İndus Vadisi yazısı ile ilgili öne sürdükleri savlara hem savunanlar hem de karşı çıkanlar olmuştur. Fakat tam anlamıyla sembollerin ne anlama geldiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Bu yüzden de yazı karakterlerinin karşılık geldiği ya da gelmediği dil konusunda da mutabakata varılamamıştır. Yazı karakterlerinin Dravid dili kökenine dayandığı konusundaki teoriye gelince 2006 yılında Tamil Nadu bölgesinde bulunan el baltasındaki İndus sembolleriyle yazılmış olan bir bulgu köken bilgisiyle ilgili olan malum teoriye kanıt olarak gösterilir. Rosetta taşında eşdeğerinin olmaması ise bu teoriyi değerli olduğu kadar da anlamsız kılar. Eğer yazıların çözümlenmesi konusunda herhangi bir fikir birliğine varılamazsa ("yazınsal anlam" olarak değil konuşma dili açısından) o zaman İndus Vadisi Medeniyeti dünyanın tanıdığı en büyük okuma yazma bilmeyen toplumlarından biri olurdu. Dilin ve yazının yapısına yapılacak olan derinlemesine araştırmalar, bu tartışmada ortaya konan kanıtları ve önceki savları biraz daha açık hale getirir. Dilin doğası ile ilgili anlayışa sahip olmak, onun insan tecrübesiyle kimlik oluşumunda bütün ve karmaşık rolünün farkındalığına varmaktır.

Şekil 5- Tamil Nadu'da Mayiladuthurai yakınlarındaki Sembian Kandiyur köyünde bulunan ve İndus Vadisi yazısı kalıntılarının yer aldığı Neolitik dönem cilalı bir taş balta (Vino John, 2006).

Çöküş Teorileri

İndus Medeniyetinin MÖ 1900'ler civarında yıkılışı ve ortadan kayboluşu henüz kesin olarak çözümlenemeyen bir başka gizemli durumdur. Yıllar boyunca bu konuyla ilgili olarak birçok teoriler ortaya konmuşsa da çoğu çürütülmüştür. Öyle ki arkeolojik kazı alanlarından gelen kanıtlara dayanarak yaklaşık dokuz farklı teori ortaya konulmuştur (bkz. Kostman, 1996). 1966 yılında Sir Mortimer Wheeler tarafından ortaya konan bir teori Hint-İran istilası ile ilgilidir. Bu teori ile ilgili olarak Wheeler, İndus şehirlerinin herhangi bir istilaya uğradığına dair kanıt taşımaması üzerine teorisini kendisi de reddetmiştir. Daha sonraları yapılan kazılar ve yorumlamalar sonucunda alternatif teoriler de ortaya çıkmıştır. California Berkeley Üniversitesi'nden George F. Dales, su bilimcisi Jr. Robert L. Raikes ve Pakistanlı arkeolog M.R. Mughal (Kostman'da belirtildiği gibi) tarafından ortaya konulan teorilerde sel sularının ve nehirlerin yön değiştirmesi sonucunda İndus Medeniyetinin yok olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.

Tartışmalar

İndus Vadisi Medeniyeti ile ilgili diğer konularda olduğu gibi yıkılışı ve ortadan kayboluşu konusunda da tek bir açıklama mevcut değildir. Aslında, arkeolojik kayıtlar söz konusu yok oluşun tek bir nedene bağlı (toplu, tek yönlü bir yıkılış açısından) olmadığı konusundaki tezi ortaya koyar. Hatta İndus alanındaki birçok önemli kaynak ve otoriteler ikinci milenyum ortalarındaki Geç Harappa döneminden sonra yerleşimlerin ve insanların ne olduğunu ifade ederken genellikle "dönüşüm" tanımını kullanır. İhtimallerin sonsuzluğu söz konusu olsa da; son zamanlardaki bir araştırma, nehir sularının yükselmesi ya da azalması sebebiyle yerleşim yerlerinin terk edilmesine neden olmuş olabilecek iklimsel değişikliklerin rolü üzerine yoğunlaşır (Possehl, 2002). Doğal nedenler insana

bağlı nedenlerin yerine geçmiş gözükmektedir. Sonuç olarak, İndus Vadisi Medeniyeti'nin yıkılışı ile ilgili teoriler fazlasıyla abartılmış yani efsaneleştirilmiştir.

Sonuç

İndus Vadisi Medeniyeti hakkında henüz ortaya çıkmamış ve anlaşılmamış çok daha fazla şeyin olduğu kesindir. Coğrafi etkilerin ve batılı ön yargıların etkisini yok etmek için, bu eski kültürün önemini ve bilgisini etkili biçimde yaymaya çalışan arkeologlar ve bilim insanlarının çeşitli yollar bulması zorunludur. Bir medeniyetin çalışılma değeri o medeniyetin başarıları ve egemen olduğu sahanın önemi ile ilgili olduğuna göre, İndus ismi de Mezopotamya ve Mısır kadar önem arz etmelidir. Ancak İndus'a bir uygarlıkmiş gibi davranmak yani ulusal devletlere eş değer bir kimlik yüklemek, olmayan bir durumu varmış gibi göstermek olur. Zira elimizdeki veriler İndus'un bilinen anlamda bir devlet sistemiyle yönetilmediğini göstermektedir. Çöküşü ile ilgili muhtemel neden ise devletsel bir otoritenin zayıflamasından ziyade gücünü kaybederek gerileyen şehirlerin sonlarının gelmesinden ibarettir. İlk yerleşim yerlerinden biri olarak iyi korunması ve tam anlamıyla gelişmiş bir planlama ile yapılandırılmasından dolayı Harappa ve Mohenjo-Daro şehirleri çokça önemse de aslında bütün bir bölgeyi karakteritize etmesi açısından sınırlı örneklerdir. Ancak bölgede değişik zamanlarda farklı çeşitlilikler gözlemlenmiş olsa da İndus Vadisi'nin kendine özgü yapısını örneklendirmeleri açısından bu şehirlerin sahip oldukları öneme değer biçilemez.

Kaynaklar

Kitaplar

- Coulborn, R. (1959). *The origin of civilized societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hawkes, J. (1973). *The first great civilizations: Life in Mesopotamia, the Indus Valley, and Egypt*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kenoyer, J.M. (2003). *Art of the first cities: the third millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus*. New Haven: Yale University Press,

- Maisels, C. K. (1999) *Early civilizations of the Old World: The formative histories of Egypt, the Levant, Mesopotamia, India and China*. London and New York: Routledge.
- Possehl, G. L. (2002). *The Indus Valley civilization: A contemporary perspective*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Robinson, A. (1995). *The story of writing: Alphabets, hieroglyphs, and pictograms*. New York: Thames and Hudson, Inc.
- Wheeler, R.E.M. (1966). *Civilizations of the Indus Valley and beyond*. New York: McGraw-Hill Book Company.

Makaleler

- Farmer, S. Sproat, R., & Witzel, M. (2004). The collapse of the Indus-Script Thesis: The Myth of a Literate Harappan Civilization. *Electronic Journal of Vedic Studies*, 11(2), 20.
- Kenoyer, J.M., & Meadows, R.H. (2000, April). The Indus Valley mystery. *Discovering Archaeology*, 38-43.
- Kostman, C.J.D. (1996). The demise of utopia: Contexts of civilizational collapse in the Bronze Age Indus Valley. *Journal of the Association of Graduates in Near Eastern Studies* 6 (2).
- Parpola, A. (2008). Is the Indus script indeed not a writing system? *Airāvati, Felicitation volume in honour of Iravatham Mahadevan*, 113.
- Patel, S.S. (2010, March/April). The Indus enigma. *Archaeology*, 63(2) 18, 58,60,65,66.
- Possehl, G.L. (2007). The Middle Asian Interaction Sphere. *Expedition*, 49(1), 40-42.
- Thompson, Thomas J. (2006). An ancient stateless civilization: Bronze Age India and the state in history. *Independent Review*, 10 (3), 365-384.

Fotoğraflar

- Tokai University. (2000). *Map of the Indus Civilization* [Map]. Retrieved April 21, 2010.
- John, V. (2006). *The Neolithic polished stone celt (hand-held axe) with the Indus valley script found at Sembian-Kandiyur village, near Mayiladuthurai in Tamil Nadu*. Retrieved April 30, 2010

Kenoyer, J.M. (1996). *Great bath* [Photograph]. Department of Archaeology and Museums, Government of Pakistan.

Kenoyer, J.M. (1996). *Seals and sealing* [Photograph]. National Museum, Karachi. Retrieved April 21, 2010.

Kenoyer, J.M. (1996). *Unicorn seal* [Photograph]. National Museum, Karachi. Retrieved April 21, 2010.

Online Kaynaklar

Kenoyer, J.M. (2005). *Mohenjo-Daro: an ancient Indus Valley metropolis*. <http://www.mohenjodaro.net/mohenjodaroessay.html>.

Charles Masson in *Harappa 1*. (1996). <http://www.harappa.com/har/massono.html>.

Çevirmenin Kaynakçası

Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi Kuram ve Uygulama*, Nobel Basımevi, Ankara.

Yazıcı, M. (2007). *Çeviribilim Yazılı Çeviri Edinci*, Multilingual Yayınevi, İstanbul.